

ŽENY V OSTRAVSKÉM MUZEU: OD POSLUHOVAČEK K ŘEDITELKÁM

Kateřina Barcuchová

Stručná historie Ostravského muzea

Ostravské muzeum vzniklo sloučením několika muzeí. Nejstarší Bukovanského muzeum zpřístupnil jeho tvůrce a majitel, vlastivědný pracovník, spisovatel, amatérský archeolog, učitel a ředitel obecné školy Karel Jaromír Bukovanský (1844–1932) v roce 1872 ve Slezské Ostravě (do roku 1919 Polská Ostrava). Jednalo se o sbírky archeologické, historické a etnografické. V roce 1903 odprodal Bukovanský své muzeum (cca 3500 předmětů) za pouhých 3200 K Polské Ostravě.

V Moravské Ostravě byla založena v letech 1904–1907 dvě spolková muzea – německé Industrie- und Gewerbe- Museum für das Ostrau-Karwiner Revier a české Průmyslové museum při Průmyslové, živnostenské a obchodní jednotě v Moravské Ostravě.

V roce 1923 schválila správní komise města Moravské Ostravy v čele s vládním komisařem Janem Prokešem postoupení německého muzea do vlastnictví obce a vytvoření městského muzea se sběrnou oblastí Ostravska. V roce 1924 převzalo městské muzeum torzo sbírek Bukovanského muzea a Průmyslového musea při Průmyslové, živnostenské a obchodní jednotě v Moravské Ostravě, které byly v průběhu první světové války uloženy spolu ve škole ve Slezské Ostravě. V roce 1925 začala s městským muzeem spolupracovat Přírodovědecká společnost v Moravské Ostravě, jejíž členové se zasloužili o vznik přírodovědného oddělení a přírodovědné části muzejní knihovny.

Městské muzeum bylo po letech provizorních umístění přestěhováno v roce 1931 do centra města Moravské Ostravy, do svého nynějšího sídla Staré radnice. Po podepsání Mnichovské dohody v září 1938 získalo muzeum významný přírůstek – část sbírkového fondu muzea v Orlové. V roce 1942 vzniklo ve Vítkovicích Museum dolování a průmyslu (Bergbau- und Industrie- Museum), které bylo po roce 1945 přejmenováno na Průmyslové muzeum. V roce 1950 bylo Průmyslové muzeum sloučeno s městským muzeem.¹

Zatím poslední velká změna nastala v Ostravském muzeu v letech 2003–2006, kdy se Stará radnice s přilehlými

Obr. 1. Svatební fotografie Marie Kovářové (Krzywdové) z roku 1928. Zdroj: Ostravské muzeum, Fotografická podsběrka.

muzejními objekty konečně dočkala opravy. Proběhla generální rekonstrukce budovy a došlo k rozšíření výstavních prostor. V červnu 2009 byly otevřeny nové stálé expozice, které návštěvníky seznamují s přírodou Ostravska, světově proslulou Šustovou paleontologickou sbírkou, umělecko-historickými sbírkami a historií města Ostravy.

Ženy zaměstnané v Ostravském muzeu

S historií Ostravského muzea jsou spojeny významné osobnosti Ostravska – Karel Jaromír Bukovanský, Rudolf Prisching, Alois Sprušil, Alois Adamus, Oldřich Dušek, Jindřich Vodička, Alois Červenka, Karel Otto, Ervín Tengler, Rudolf Drapala, Julius Klitzner, Jaroslav Zahradník aj. První žena, o které se jmenovitě zmiňují archivní dokumenty v souvislosti s Ostravským muzeem, je výpomocná úřednice Marie Krzywdová, která byla zaměstnána v muzeu do konce roku 1927 jako sekretářka. Poté se provdala a nadále se věnovala pouze rodině. Městský archivář a správce městského muzea Alois Adamus na ni vzpomíná: „... tato dívka lpěla přímo nevšední láskou na všech věcích

1 Podrobněji viz Jozef ŠERKA, Počátky a činnost německého Umělecko-průmyslového muzea pro ostravsko-karvinský revír (1902–1923), in: Ostrava, Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 20, Ostrava 2001, s. 100–134; Antonín BARCÚCH – Kateřina BARCÚCHOVÁ, Umělecko-průmyslové muzeum pro ostravsko-karvinský revír v letech 1924–1935, in: Ostrava, Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 21, Ostrava 2003, s. 422–447; Antonín BARCÚCH – Kateřina BARCÚCHOVÁ, Muzeum města Moravské Ostravy v letech 1935–1948, in: Ostrava, Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 22, Ostrava 2005, s. 425–454.

Obr. 2. Zaměstnanci Ostravského muzea v roce 1956. Marie Večerková je úplně vpravo. Zdroj: Ostravské muzeum, Fotografická podsbírka.

musejních a střežila bedlivě, aby různí členové musejního spolku nemysleli, že mohou hospodařiti po svém“.² V muzeu pracovaly i posluhovačky (uklížečky), ty však až do roku 1945 neznáme jménem. V roce 1931 nastoupila do muzea jako pomocná síla Marie Večerková. Byla propuštěna spolu s ostatními českými zaměstnanci v roce 1944, ale hned po osvobození Ostravy nastoupila opět do práce a zůstala zde až do roku 1961.³

Za protektorátu pracovalo v městském muzeu více žen, kromě Marie Večerkové (do roku 1944) také např. úřednice E. Langrová a posluhovačka a zřízenkyně Angela Grossová; v Průmyslovém muzeu a archivu úřednice Valerie Czapková a dozorkyně Olga Knoppová.⁴

Po osvobození v roce 1945 se snažil tehdejší správce městského i průmyslového muzea Oldřich Dušek o reorganizaci obou institucí a navýšení počtu zaměstnanců. V návrhu rozpočtu z 26. 8. 1945 počítal pro městské muzeum s fotokopírovacím ústavem a příruční uměleckohistorickou knihovnou s těmito místy: ředitel, umělecký historik, jedna úřednice pro registrační práce (Věra Javorková), dvě úřednice (pro inventarizaci, opisovací práce, administraci), dva zřizenci (vrátný a fotokopista), dvě posluhovačky. V návrhu rozpočtu z 26. 8. 1945 pro Průmyslové

muzeum s průmyslovým archivem, technickou knihovnou, fotokopírovacím ústavem a dílnami počítal Dušek s těmito místy: přednosta (Oldřich Dušek), úřednice pro knihovnu (Tařana Šufeislová, provdaná 1946 Ulmanová), stenotypistka a účetní (Ludmila Kostelňáková), úřednice pro katalogizaci (Zdeňka Kusiáková), zřízenec fotokopista (Josef Machanec), zřízenec pro instalace a různé (Miroslav Kuča), dozorkyně (Marie Večerková), dvě posluhovačky. Plánované navýšení počtu zaměstnanců nebylo povoleno. I po sloučení Průmyslového muzea s městským muzeem pracovalo k 7. 1. 1952 v takto sloučeném muzeu pouze osm stálých zaměstnanců, z toho čtyři ženy. Z osmi zaměstnanců byli čtyři odborní pracovníci (samí muži), jedna administrativní pracovnice a tři pomocné pracovnice.⁵

Teprve 1. března 1957 nastoupila do muzea první vysokoškolsky vzdělaná žena, etnografka Jitka Noušová (10. 7. 1932, Praha – 29. 9. 2020, Ostrava). V roce 1956 promovala na Filozoficko-historické fakultě Univerzity Karlovy v oborech etnografie, český jazyk a literatura. V roce 1961 se stala Noušová vedoucí společenskovědného oddělení a již 1. listopadu 1967 byla jmenována ředitelkou Ostravského muzea. V této funkci setrvala až do konce listopadu 1990. Chvilí v muzeu ještě zůstala, ale v březnu 1991 odešla do důchodu.

2 Archiv města Ostravy (dále jen AMO), fond (dále jen f.) Alois Adamus, kart. č. 3, inv. č. 204.

3 AMO, f. Ostravské muzeum (dále jen OM), nezpracovaná vrstva.

4 AMO, f. Ústřední národní výbor Ostrava (dále jen UNVO), Průmyslové muzeum, 1945–1950, inv. č. 5, sign. XIV.

5 AMO, f. UNVO, Personálie, 1945–1948, inv. č. 1, sign. XIV.

Obr. 3. Jitka Noušová, ředitelka Ostravského muzea na vernisáži výstavy v roce 1978. Zdroj: Ostravské muzeum, Fotografická podsírkka.

V roce 1970 obhájila na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy disertační práci *Bydlení v ostravsko-karvinském revíru* a získala titul PhDr. V roce 1976 se stala externí aspirantkou v Ústavu pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd. Aktivně se podílela na přípravě koncepce českých a slovenských muzeí. V roce 1968 byla jmenována do pracovní komise při ministerstvu kultury a informací.⁶

Jitka Noušová byla za svou práci pro Ostravské muzeum a české muzejnictví několikrát oceněna. V letech 1968 a 1975 získala čestné uznání ministra kultury, v roce 1982 jí byl udělen titul Zasloužilý pracovník kultury a medaile Za socialistickou Ostravu, v roce 1985 obdržela medaili k 40. výročí osvobození a medaili ministerstva paliv a energetiky.⁷

Dne 1. prosince 1990 vystřídal ve funkci ředitele Ostravského muzea Jitku Noušovou odborník na montanistiku Martin Beneš. Již v roce 1996 se ředitelkou Ostravského muzea stala etnografka Věra Vahalíková, která chtěla muzeum zmodernizovat a převést je do 21. století. V roce 2000 však dala přednost mateřství a ředitelkou byla jmenována geoložka Jiřina Kábrtová. Ta se zasloužila mj. o generální rekonstrukci budovy Staré radnice v letech 2003–2006 a revitalizaci výstavních prostor v letech 2009–2010. Díky ní začalo muzeum více spolupracovat se

zahraničními institucemi a vystavovat i velmi vzácné exponáty, např. Zlatý poklad ze Slezské Středy, Košický zlatý poklad, Zbraslavskou kroniku, Vyšehradský kodex, malby a kresby Albrechta Dürera či Lucase Cranacha st.

V 60. letech 20. století nastala doba společenských změn, uvolnění a očekávání, která se odrazila i v Ostravském muzeu. Do muzea, kde do té doby téměř všechny odborné pozice zastávali muži, začaly přicházet středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané ženy.

Významnou odbornicí, která pracovala v letech 1965 až 1990 v Ostravském muzeu, je paleontoložka a geoložka Milada Řehořová. Se svým manželem, paleontologem a geologem Františkem Řehořem (16. 9. 1933 – 3. 2. 2001), který přednášel na Pedagogické fakultě v Ostravě a později na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity, se podílela v Ostravském muzeu na vybudování sbírky karbonické fauny z české části hornoslezské uhelné pánve. S manželem napsala několik odborných článků a monografií, ale v publikaci *Osobnosti Havířova a Horní Suché* z roku 2010 je uveden pouze medailonek jejího manžela, i když oba žili v Havířově.⁸

Dalšími odbornými pracovnicemi, které v 60. letech nastoupily do Ostravského muzea, byly např. muzikoložka Eva Sýkorová (1965–1978), konzervátorka a dokumentátorka Světlana Horáková (1967–1987), knihovnice Marta Ohnoutková (1968–1993) nebo odborná pracovnice průmyslového oddělení Jana Kajzarová (1968–1982). V roce 2021 pracovalo v muzeu 14 odborných pracovníků, z toho 9 žen.

Odráželo se na složení podsbírek, zda je spravuje žena nebo muž? Ostravské muzeum má podle nejnovější zřizovací listiny z 19. 12. 2005 „*odborně shromažďovat sbírky společenskovědného a přírodovědného charakteru, doklady k historii a rozvoji průmyslu*“ Ostravska. Každý správce podsírkky má při jejím utváření určitou volnost. Studium přírůstkových knih Ostravského muzea potvrdilo, že záleží na znalostech, zkušenostech, kontaktech a pracovitosti každého správce, jak se podsírkka rozšiřuje. Nemůžeme říci, že by muži byli horšími správci podsbírek než ženy nebo naopak. Potenciální dárci nebo prodávající vědomě či podvědomě spojují správu např. podsbírek techniky nebo militarií spíše s mužem a správu podsbírek textilu nebo módních doplňků zase se ženou. To však v praxi neznamená, že by dobrým správcem podsbírek textilu nebo módních doplňků nemohl být muž a naopak dobrou správkyní podsbírek techniky či militarií žena. Stává se však, že dárcyně třeba historického spodního prádla se stydí jednat s mužem a dává přednost ženě, zvláště když si s ní může povykládat o tom, jak se prádlo vyrábělo, nosilo, udržovalo apod.

Muzea se vyvíjela od institucí spravovaných muži a určených zvláště pro dospělé mužské návštěvníky v dnešní moderní instituce, které mohou navštívit lidé všech věkových kategorií, ve kterých nezáleží na náboženském vyznání, barvě pleti či pohlaví. Dnešní muzea jsou místem setkávání a spolupráce mužů i žen. Naštěstí již neplatí dlouholeté klíše, že ženy jsou uklízečky nebo úřednice.

6 Dalšími členy komise byli Jiří Kouřimský (ředitel Přírodovědeckého muzea v Praze), Erich Herold (ředitel Náprstkova muzea v Praze), Ludvík Kunz (vedoucí Etnografického ústavu Moravského muzea v Brně), Zdeněk Vašíček (ředitel muzea v Trutnově) a Josef Jančář (ředitel Slovákckého muzea v Uherském Hradišti). OM, personální spisovna, osobní spis Jitky Noušové.

7 OM, personální spisovna, osobní spis Jitky Noušové.

8 Libuše POLIAČIKOVÁ, *Osobnosti Havířova a Horní Suché*, Havířov 2010, s. 44.